

УДК 336.773:65.012.45

ББК 65.262.222:65.011.15

Непочапенко О.О.

КРЕДИТНІ БЮРО ЯК ЛАНКА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВСЬКОГО МЕХАНІЗМУ КРЕДИТУВАННЯ

Уманський національний університет садівництва,
Міністерство аграрної політики України,
кафедра фінансів і кредиту,
20305, Черкаська обл.,
м. Умань, вул. Інститутська, 1,
тел.: 80674701305,
e-mail: kolos@um.ck.ua

Анотація. У статті розглядаються значення і перспективи розвитку інформаційного забезпечення банківського механізму кредитування через широке використання інформації кредитних бюро. На основі вивчення закордонного досвіду, а також власного робиться висновок про позитивний вплив інформації кредитних бюро на взаємовідносини банків з позичальниками.

Ключові слова: банківський механізм кредитування, інформаційне забезпечення, кредитні бюро.

Annotation. The article deals with the significance and prospects of development of information support mechanism for bank credit through the widespread use of credit information bureau. On the basis of international experience and existing own conclusion about the positive impact of credit bureau information on the relationship of banks with borrowers.

Key words: bank lending mechanism, information, credit bureau.

Вступ. Банківський механізм кредитування підприємств передбачає організацію взаємовідносин банків з іншими учасниками кредитного процесу. Він є елементом системи кредитування й охоплює кредитні відносини, одним з учасників яких є банк.

Взаємодія банків і підприємств – це процес взаємного впливу кредитних установ і підприємств один на одного, що відбувається в часі, у межах існуючого механізму взаємодії, супроводжується обміном ресурсів і породжує взаємообумовленість і взаємозв'язок між учасниками взаємодії. Це система взаємовідносин, створена для підвищення ефективності діяльності суб'єктів взаємодії, що являє собою їх єдність і визначає взаємні права й обов'язки, процедури взаємодії, вектора цієї взаємодії, характер численних зв'язків між ними, їх організаційну структуру. Значну роль у цій взаємодії відіграє інформаційне середовище.

Постановка завдання. Таким чином, при розгляді особливостей взаємодії підприємств і банків об'єктом дослідження є їх взаємозв'язок, а при дослідженні конкретних процедур його здійснення – механізм взаємодії.

Механізм кредитування, за К. Марксом, має спільний зв'язок і взаємну залежність із способами організації кредитних відносин. Він вважав, що "...механізм кредиту спрямований до того, щоб за допомогою різних операцій, прийомів, технічних пристосувань звести існуючий металевий обіг до відносного мінімуму" [1, с.570].

На нашу думку, механізм банківського кредитування виступає як форма реалізації кредитного механізму, має більш практичний характер і спрямований на задоволення потреб суб'єктів господарювання в додаткових фінансових ресурсах. Його будова визначається кожним банком самостійно залежно від економічної і кредитної політики, наявної ситуації, кваліфікації і професіоналізму банківських працівників з урахуванням вимог НБУ.

Механізм кредитування можна розглядати як комплекс багатьох заходів, включаючи форми кредиту, створення кредитних кооперативів і спілок, кредитних бюро, сукупність прийомів з організації кредитного процесу тощо, що забезпечують становлення кредиту, сприяють взаємовигідним економічним і кредитним відносинам підприємств з банками, які підвищують ефективність виробництва.

Як будь-який суб'єкт ринкової економіки банк не може успішно розвиватися, не задовольняючи потреб інших учасників ринку. Як зазначає російський учений О.І. Лаврушин, основною метою банків є сприяння розширенню бізнесу підприємств, оскільки кредитні установи виникли як соціальний інститут, покликаний задовольняти, перш за все, суспільні потреби, і служити інтересам клієнтів [2]. К. Маркс зазначав: "...Банк і кредит стають водночас і наймогутнішим засобом, що виводить капіталістичне виробництво за його власні межі..." [3, с.144].

Отже, коли говорять, що стабільна банківська система держави здатна оздоровити економіку в цілому, то мають на увазі, у першу чергу, здатність банків до кредитування [4]. Українські вчені Т. Смовженко й О. Другов вважають, що "...чим краще розвинута банківська система в регіоні, тим інтенсивніше там розвивається підприємництво. Відповідно й стимулюються економічні процеси, що в подальшому призводить до поліпшення рівня життя населення" [5]. Викладене дає підстави стверджувати, що призначення банку має на меті підвищення ефективності діяльності певного сектора економіки з метою забезпечення інтересів населення та держави.

Ефективність розвитку виробництва певною мірою залежить від рівня обслуговування його кредитними організаціями. Банківський капітал активізує мобілізацію та концентрацію грошових ресурсів економічних суб'єктів з метою надання їх як кредитів іншим суб'єктам господарювання. До того ж кредитні організації забезпечують платне розміщення вільних грошових коштів на рахунках у банку, тобто виконують фінансову функцію. Вони допомагають у пошуках партнерів, у проведенні розрахунків між суб'єктами господарювання, надають необхідні консультації та виконують інші організаційні функції, а також активізують оборот виробничого капіталу.

Метою нашого дослідження є значення інформаційного забезпечення в банківському механізмі кредитування, адже не секрет, що іноді банки стикаються з проблемою недостатності відомостей про партнера, доступних при укладенні цивільно-правової угоди, що призводить до неефективного розподілу кредитних ресурсів.

Результати. Банківський механізм кредитування аграрних підприємств має такі складові: суб'єкти кредитування, нормативно правове забезпечення кредитування, механізм кредитування та його інформаційне забезпечення (рис. 1).

Так, кредитор зазвичай не в змозі оцінити майбутні прибутки й ризики, пов'язані з інвестиційними проектами, для здійснення яких позичальник бере позику, тому банк установлює однакові відсоткові ставки за кредитами для всіх позичальників, що породжує проблему "несприятливого вибору". Крім того, кредитори можуть не мати можливості контролювати дії позичальників після отримання позики. Позичальник може зайнятися діяльністю, яка збільшує ризик неплатоспроможності або намагатиметься приховати прибутки від своєї діяльності, щоб не платити борги. Наслідком цього стає зниження обсягів і встановлення високих відсоткових ставок кредитування. Це явище в науковій літературі отримало назву "несумлінної поведінки". В умовах недостовірності та неточності інформації кращим позичальникам доводиться платити підвищену премію за ризик, а гірші – платять занижену. Оскільки прагнення ненадійних позичальників отримати кредит вище, ніж платоспроможних, то знижується ефективність розподілу кредитних ресурсів. У результаті частина потенційно надійних і прибуткових проектів не реалізовується [6].

Рис. 1. Складові банківського механізму кредитування підприємств

Питання незахищеності кредитора й високого ризику неповернення кредитів, на наш погляд, частково дасть змогу врегулювати Закон України “Про організацію формування та обігу кредитних історій” [7]. Нині процес формування кредитних історій і створення єдиної бази даних як механізмів захисту прав кредитора гальмуються тим, що банківська установа, подаючи відомості до єдиної інформаційної системи обліку позичальників, не має права розкривати інформацію стосовно юридичних та фізичних осіб, яка містить банківську таємницю. Щодо цього для банків необхідно зробити виняток шляхом внесення відповідних змін до Закону України “Про банки і банківську діяльність”.

Загальний ефект від функціонування структурного ланцюга “банк – кредитне бюро – позичальник” визначається, як вважають В.М. Гриньова та О.М. Колодзів [8], за його результатами з урахуванням трьох складових: найімовірніше (реалістичне) прогнозування повернення позик кредиторам за рахунок формування “комплексу” інформаційних відносин про потенційних позичальників і можливість використання такої інформації з метою оптимального визначення ціни кредиту та мінімізації кредитного ризику; формування єдиного інформаційного простору як основного джерела кредитних відносин з конкретним визначенням вартості певного інформаційного “товару” для банків і позичальників у процесі пошуку інформації та реалізації особистих конкурентних переваг з метою подальшого розвитку бізнесу; розробка та дотримання визначеного “порядку” або “правил гри” для позичальників при формуванні своєї кредитної історії, підвищення кредитного іміджу й дотримання зобов’язань перед кредиторами з метою повного та своєчасного повернення кредиту й сплати відсотків.

Кредитні бюро, згідно зі світовою практикою, можуть надавати різного роду звіти про кредитні операції залежно від наявності інформації про потенційного позичальника, виду кредиту, який надається. Найпростіший звіт містить інформацію про минулі неповернуті та прострочені кредити – так звані негативні звіти. Найдетальніші звіти – позитивні, містять весь комплекс інформації про активи й пасиви позичальника, гарантії, структуру заборгованості за її видами, за термінами та часом погашення.

Кредитні бюро функціонують у більшості країн світу. У Сполучених Штатах Америки законодавче регулювання діяльності кредитних бюро забезпечене *federal Fair Credit Reporting (FCRA)*. Два урядові органи поділяють відповідальність за точність даних кредитного бюро: Федеральна Торгова Комісія (FTC), яка здійснює нагляд за бюро споживчого кредиту, та офіс Контролера валюти (OCC), що регулює і контролює всі національні банки в частині повідомлень кредитним бюро. Найбільше інформації щодо кредитування зібрано й утримується в чотирьох національних кредитних агентствах: Experian, Equifax, TransUnion і Innovis, які є приватними підприємствами, що отримують прибуток від надання кредиторам інформаційних послуг [9].

У Великобританії функціонують три кредитних агентства: Experian, Equifax і Callcredit. Банки співпрацюють з однією чи більше агенціями, щоб гарантувати якість даних. Діяльність кредитних агентств регулює закон *Consumer Credit Act*, ухвалений у 1974 р.

У Російській Федерації, разом з Національним бюро кредитних історій, функціонують також незалежні бюро кредитних історій, які в обов’язковому порядку повинні вноситися до державного реєстру бюро кредитних історій.

У багатьох європейських країнах, а також в Японії, кредитні бюро створені у формі приватних компаній, що належать консорціуму кредиторів. Але це зовсім не означає, що така практика характерна для всіх. У Фінляндії і Бельгії вони керовані або ліцензовані урядовими агентствами. У Німеччині найбільшим бюро кредитних історій є Schufa, що об’єднує вісім регіональних самостійних товариств. Їх власниками й одночасно

партнерами є банківські, лізингові, будівельні, торгові структури, що надають фізичним особам грошові або товарні кредити споживчого характеру.

Як важливий елемент системи управління ризиками кредитні бюро діють достатньо результативно. Так, у Німеччині система бюро кредитних історій економить банкам близько 1 млрд євро на списанні неповоротних кредитів. Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що для ефективного функціонування кредитного ринку діяльність такого інфраструктурного інституту, як кредитне бюро, украй потрібна [9].

Крім або замість приватних кредитних бюро, у багатьох країнах існує інститут державної реєстрації кредитів – Public credit registers (PCR). Ця організація історично створювалася для реєстрації операцій іпотечного кредитування і заставних під нерухомість. Однак наразі цей інститут виконує в ряді країн функції кредитного бюро. Основна відмінність PCR від кредитних бюро полягає в тому, що надання інформації в базу даних є обов'язковим і не визначається ніякою угодою, а встановлено відповідним правилом (крім Фінляндії і Шрі-Ланки, де участь є добровільною). При цьому вся інформація є стандартизованою (наприклад, кредити вище за встановлений рівень, видані за визначений тимчасовий інтервал) і містить переважно дані про кредит, а не про самого позичальника.

Нині в Україні створені п'ять бюро кредитних історій. Нацбанк своєю недавньою постановою зобов'язав усі кредитно-фінансові установи вимагати від клієнтів дозволу на внесення їхніх даних до бази бюро. Якщо ж клієнти відмовлятимуться, банк зобов'язаний резервувати в НБУ 100% від суми виданого йому кредиту. Зазначені структури є надзвичайно важливим інструментом спрощення, пришвидшення і здешевлення доступу до кредитних ресурсів, а також зменшення ризиків. Комерційні банки використовуватимуть базу даних кредитного бюро, у якому акумулюватиметься як позитивна, так і негативна інформація про ймовірних позичальників. Усі учасники кредитного бюро матимуть рівний платний доступ до інформації за умов, що клієнт банку не проти отримання даних про його кредитну історію. Але експерти вважають, що найкращим варіантом для України буде створення єдиного Кредитного бюро з потужною інформаційною базою [10]. Важливим є створення кредитними бюро єдиної скорингової системи для комерційних банків, яка б значно спростила й прискорила надання кредитів і зменшила ризики з їх неповернення. Нині українські кредитні бюро таких програм для банків не надають, оскільки на даному етапі відбувається нагромадження інформації.

Висновки. Вважаємо, що створення таких структур буде позитивно впливати як на кредиторів, які менше затратять часу на збір інформації про клієнта, більш обгрунтовано вирішуватимуть питання про розміри й ціну кредиту тощо, так і на позичальників, яких подання інформації в бюро має дисциплінувати. Але створення і функціонування такої структури потребує розв'язання багатьох проблем, зокрема: підвищення рівня капіталізації банків та формування адекватної ресурсної бази; оптимізації структури банківської системи; удосконалення вітчизняного банківського законодавства.

1. Маркс К. Капитал. – Т. 2. – Кн. 2 : Процесс обращения капитала / К. Маркс, Ф. Энгельс // Сочинения. – [2-е изд.]. – Т. 24. – М. : Гос. изд. полит. лит., 1961. – 672 с.
2. Лаврушин О. И. Проблемы реформирования банковской системы России / О. И. Лаврушин // Бизнес и банки. – 2002. – № 1–2. – С. 1–2.
3. Маркс К. Капитал. – Т. 3. – Кн. 3 : Процесс капиталистического производства, взятый в целом. – Ч. 2. – Гл. 29 : Составные части банковского капитала / К. Маркс, Ф. Энгельс // Сочинения. – [2-е изд.]. – Т. 25. – М. : Гос. изд. полит. лит., 1961. – 1086 с.
4. Клименко Т. Кредитна діяльність банків України / Т. Клименко // Економіка України. – 2000. – № 3. – С. 34–39.

5. Смовженко Т. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи в умовах євроінтеграції України: організаційний аспект / Т. Смовженко, О. Другов // Вісник НБУ. – 2005. – № 11. – С. 34–37.
6. Новіков В. Кредитне бюро: проблеми і рішення / В. Новіков. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php>.
7. Закон України “Про організацію формування та обігу кредитних історій” 23 червня 2005 року № 2704-IV // Відомості Верховної Ради. – 2005. – № 32.
8. Гриньова В. М. Проблеми та перспективи структурної перебудови банківської системи України / В. М. Гриньова, О. М. Колодізев // Фінанси України. – 2006. – № 1. – С. 94–100.
9. Хоружий С. Зниження кредитними спілками ризиків за допомогою бюро кредитних історій / С. Хоружий // Вісник кредитної кооперації. – 2008. – Лютий-березень. – Вип. № 2 (5). – С. 22–27.
10. Колісник М. К. Проблеми та перспективи функціонування бюро кредитних історій в Україні / М. К. Колісник, О. І. Кобилецька // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.2. – С. 208–219.

УДК 336.76

ББК 65.2/4-93я7

Ніколаєва А.М.

РОЗВИТОК БРОКЕРСЬКОЇ ТА ДИЛЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Луцький національний технічний університет,
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України,
кафедра фінансів,
43026, м. Луцьк, вул. С. Ковалевської, 29,
тел.: (0332)789948,
e-mail: finlntu@rambler.ru

Анотація. У статті розкрито тенденції та перспективні напрями розвитку брокерської і дилерської діяльності на фондовому ринку України, визначено мікро- і макроекономічні аспекти їх інтеграції для визначення шляхів підвищення ефективності діяльності інтегрованих брокерсько-дилерських організацій.

Ключові слова: брокерська діяльність, дилерська діяльність, фондовий ринок, цінні папери, процес інтеграції.

Annotation. In the article tendencies and perspective directions of broker and dealer activity development are exposed at the fund market of Ukraine, certainly micro- and macroeconomic aspects of their integration for determination of increase ways of computer-integrated broker-dealer organizations activity efficiency.

Key words: broker activity, dealer activity, fund market, securities, process of integration.

Вступ. Стратегічним завданням сучасної національної економічної політики є досягнення стійкого економічного зростання, що вимагає наявності адекватної фінансової системи, а також інтенсифікації процесу трансформації тимчасово вільних коштів населення і суб'єктів господарювання в інвестиції. Вирішувати це завдання дозволяє ринок цінних паперів, що є найефективнішим сегментом фінансового ринку. Суб'єкти, що здійснюють професійну торговельну діяльність на ринку цінних паперів, зокрема брокерську й дилерську, виступають найважливішими інфраструктурними елементами сучасного фондового ринку. На українському фондовому ринку нині працюють понад 700 організацій, що мають ліцензії торговців цінними паперами [3], проте рівень розвитку їх бізнесу все ще не дозволяє їм повною мірою вирішувати завдання організації ефективного функціонування фондового ринку, тому вони прагнуть знайти найбільш прийнятні способи організації своєї діяльності. У процесі організації свого бізнесу